

Kurgu ve Gerçeklik Arasında: İbrahim Nasrallah'ın *Zilâlu'l-Mefâtih* Romanında Filistin Tarihinin İzleri

Between Fiction and Reality: Reflections of Palestinian History in Ibrahim Nasrallah's Zilâlu'l-Mafâtih Novel

Tuba Nur Hemşinli*

Öz

Roman kişiyi merkeze alarak onun psikolojik, toplumsal, kültürel, siyasî, sosyal yönünü yansıtan bir edebî türdür. Roman, yapısı, unsurları, teknikleri ile diğer edebî türlerden ayrılır. Romanı özgün kılan en önemli unsur içerisinde hayatın devamlılığını sağlayan kişi, zaman, mekân ve olay örgüsünün romanın temel yapısını oluşturmasıdır. Kişiler, zaman ve mekân romanın yazılış amacı üzerine bina edildiği yapılardır. Yazar, romanın bu unsurları aracılığı ile kendi düşünce dünyasını okuyucu ile buluşturur. Gerçekle kurgunun iç içe geçtiği roman türünde yazar, eserini kendi sosyal şartları, eğilimleri doğrultusunda şekillendirir. Filistin'in önde gelen yazarlarından İbrahim Nasrallah, eserlerinde kendi düşünce dünyasını yansıtmayı amaç edinen, Filistin sorunu üzerine gerçek yaşamdan esinlenerek eserler kaleme alan Filistin'in yetiştirdiği usta kalemlerden biridir. Eserlerinde Filistin halkının veya kendisinin tarihî süreç içerisinde yaşadığı sorunları, acıları, sıkıntıları konu edinen Nasrallah, adeta eserleri ile Filistin halkının savunucusu olmuştur. Bu çalışmada Nasrallah'ın *el-Melbâtu'l-Filistiniyye* roman serisi içerisinde yer alan *Sülâsiyyetu'l- Ecrâs* adlı ayrı bir başlık altında yayımlanan üç romanından biri olan *Zilâlu'l-Mefâtih* başlıklı romanı tarihî roman türü açısından incelenecektir. Nasrallah'ın *Zilâlu'l-Mefâtih* adlı romanı, Filistin tarihinde yaşanan acıları, dramları, halkın Siyonist baskısına karşı direnişini ve sürgün hayatındaki kimlik arayışını merkezine alan önemli bir eserdir. Bu makale, zikrettiğimiz romanı tarihî roman türü bağlamında ayrıntıları ile inceleyerek, Nasrallah'ın tarihî olayları kurgusal bir anlatı ile nasıl harmanlandığını ve bu yolla Filistin halkının kolektif hafızasını nasıl canlı tuttuğunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Makalede ilk olarak tarihin, romanın ve tarihî romanın Nasrallah'ın bakış açısına göre ne ifade ettiği üzerinde durulacaktır. Nasrallah, tarihin kuru bilgisini romanın karakterleri üzerinden canlı bir şekilde hayatın içerisinde yaşanan hayat hikâyeleri ile birleştirerek aktarır. Bu açıdan bakıldığında, Filistin tarihi açısından kırılma noktaları kabul edilen 1948 Nakba'sı, 1967 Arap-İsrail Savaşı ve 1987 Birinci İntifada'nın kronolojik olarak ele alındığı önemli zaman dilimlerinin *Zilâlu'l-Mefâtih* romanında zaman içerisinde değişime uğrayan toplum ve mekân yapısı tarihî olaylarla birlikte açıklanmaya çalışılacaktır.

* Araş. Gör. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, e-posta: tubanursehirli@hotmail.com ORCID: 0000-0001-2658-2527

Atıf için / Cite as: Hemşinli, Tuba Nur (2025). “Kurgu ve Gerçeklik Arasında: İbrahim Nasrallah'ın *Zilâlu'l-Mefâtih* Romanında Filistin Tarihinin İzleri”. *Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi- ViSBiD*. Sayı:10, ss:66-86. DOI: 10.62068/visbid.1792809

Anahtar kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Filistin Edebiyatı, Tarihî Roman, İbrahim Nasrallah, Zilâlu'l-Mefâtîh.

Abstract

The novel is a literary genre that centers on the individual, reflecting their psychological, social, cultural, political, and societal dimensions. With its unique structure, elements, and techniques, the novel stands apart from other literary forms. What makes the novel particularly distinctive is its core structure, which comprises the continuity of life through characters, time, space, and plot. These elements are constructed around the purpose of the narrative and serve as the medium through which the author conveys their intellectual world to the reader. In novels where fiction and reality are intertwined, the author shapes the narrative in line with their social circumstances and personal inclinations. One of the leading voices in Palestinian literature, Ibrahim Nasrallah, is a masterful writer who draws inspiration from real life to express his ideas, particularly on the Palestinian issue. His works often focus on the struggles, suffering, and trauma experienced by the Palestinian people, presenting him as a literary advocate for their cause. This study examines *Zilâlu'l-Mafâtîh* (Shadows of the Keys), one of the three novels published under the subheading *Thulâthiyyat al-Ajrâs* (The Trilogy of the Bells) within Nasrallah's larger series *al-Malbama al-Filistiniyya* (The Palestinian Comedy), through the lens of the historical novel genre. *Zilâlu'l-Mafâtîh* is a significant work that explores the tragedies and dramas embedded in Palestinian history, the resistance against Zionist oppression, and the search for identity amid exile. This article aims to analyze how Nasrallah blends historical events with fictional narrative, thereby keeping the collective memory of the Palestinian people alive. The study first discusses how history, the novel, and the historical novel are conceptualized from Nasrallah's perspective. Rather than presenting dry historical facts, Nasrallah brings history to life by embodying it in characters and their lived experiences. In this context, the article focuses on pivotal moments in Palestinian history—such as the 1948 Nakba, the 1967 Arab-Israeli War, and the 1987 First Intifada—and explores how *Zilâlu'l-Mafâtîh* illustrates the transformation of Palestinian society and space over time in relation to these historical events.

Keywords: Palestinian Literature, Palestinian History, Historical Novel, Ibrahim Nasrallah, Zilâlu'l-Mafâtîh.

Giriş

Roman, yazarına kendisini ve içerisinde yaşadığı toplumu özgürce anlatma fırsatı verir. 18. yüzyılda ortaya çıkan roman (Hawthorn Jeremy, 2014, s. 44) kişiyi temel alarak onun toplum içerisindeki konumunu anlatmaya çalışmıştır. Yeni bir edebî tür olarak ortaya çıkan roman, ferdin yaşantısını tüm yönleriyle ele almayı hedeflemiştir. Burada fert romanın aslî unsuru olurken onun yaşadığı çevre, döneminin siyasî ve ekonomik sorunları, değişen yaşam koşulları ve bu koşullara uyum sağlama mücadelesi romanın çehresini oluşturan diğer unsurlar olur (Atalay, 2016; Lukas, 2014, ss. 84-85). Roman, ele alınan dönemin toplumsal öğelerini, adet, gelenek, göreneklerini tasvir eder. Roman, kahramanının yaşadığı toplumsal çevreyi ve bu çevrenin tarihsel dönüşümünü anlamlandırmak için önemli bir edebî tür olarak işlev görür. Modern anlatı formları içerisinde roman, tarihsel olayları yalnızca kronolojik biçimde aktarmakla kalmaz; aynı zamanda geçmişin bireyler üzerindeki etkilerini de estetik bir düzlemde konu edinir. Özellikle makalede ele alınan tarihî roman türü, tarihsel gerçekliğin yeniden inşa edildiği, bireyin ve toplumun kolektif hafızasının kurgusal bir anlatı aracılığıyla sunulduğu bir anlatı şeklidir. Bu açıdan bakıldığında tarihî roman, yalnızca sadece modern bir anlatı türü değil, aynı zamanda tarihsel hafızanın var olan dilde yeniden hayata geçirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması bakımından da önemli bir rol üstlenmektedir.

Romanın içerisindeki konuların çeşitliliği, onun hangi tür roman olduğuna karar verilmesinde önemli bir etkidir. İçerisinde sosyolojik, psikolojik, tarihî, polisiye, macera gibi konuları yoğun bir şekilde ele alan romanlar konuları açısından isimlendirilir. Her bir roman türünün kendine has özellikleri vardır. Tarihî romanda içerisindeki konuları ve tarihî özellikleri barındırması sebebiyle bu isimle adlandırılmıştır. Ancak tarihî roman kavramı üzerine yapılan akademik tartışmalar, bu türün tanımlanmasında ortak bir karara varmanın zorluğunu ortaya koymaktadır. Genel çerçevede, tarihî roman; tarihsel olayları, kişileri ya da dönemleri konu alan, tarihî belgelerle desteklenen ve bu gerçeklikleri kurmaca düzlemde yeniden inşa eden bir edebî tür olarak tanımlanabilir (Sarıkoca, 2016, s. 17). Bu tanımdan hareketle yazar, tarihsel hareketle, geçmişi yalnızca aktaran değil, onu yorumlayan ve yeniden kurgulayan bir anlatı sunar. Roman, tarih disiplininin farklı olarak insanın duygularını, deneyimlerini ve psikolojik durumlarını ön plana alarak, tarihî olayların bireysel düzeydeki izdüşümlerini görünür kılar.

Tarihî roman kavramı üzerine yapılan akademik tartışmalar, bu türün tanımında ortak bir paydada buluşmanın zorluğunu ortaya koymaktadır. Ancak genel çerçevede, tarihî roman; tarihsel olayları, kişiler ya da dönemleri konu alan, tarihî belgelerle desteklenen ve bu gerçeklikleri kurmaca düzlemde yeniden inşa eden bir edebî tür olarak tanımlanabilir (Argunşah, 2016, ss. 19-20; Lukacs, 2008, s. 38). Bu bağlamda yazar, tarihsel verilerden hareketle, geçmişi yalnızca aktaran değil, onu yorumlayan ve yeniden kurgulayan bir anlatı sunar. Roman, tarih disiplininin farklı olarak insanın duygularını, deneyimlerini ve psikolojik durumlarını ön plana alarak, tarihî olayların bireysel düzeydeki izdüşümlerini görünür kılar.

Bu türün ilk örnekleri Walter Scott tarafından 1814 yılında yayımlanan *Waverley* romanı ile başlar. Walter Scott'un da savunusunu yaptığı 18. yüzyıl en büyük dönüşümü milliyetçilik akımları ve bunun

sonucunda ulus devletlerin kendilerini var etme çabalarıydı (Öğün, 2000, s. 1). Ulus devletlerin ortaya çıkması ile imparatorluklar çökmüş ve yeni bir dünya düzenine doğru sistemler evrilmiştir. Ulus devletler ulusal yeniden doğuş ümitlerini geçmişin yeniden yaşatılmasından geçtiğini düşünerek yönünü geçmişe yani tarihe çevirmişlerdir. Millî duyguların hüküm sürdüğü milliyetçilik ilkesinde halk, kendi varlığının tarihsel koşullar içerisinde anlam kazandığının farkına varması, halkın ve edebiyatçıların bu millî duyguları anlama ve anlamlandırma adına tarihe yönelmesinde etkili olmuştur (Yavuzer & Yılmaz, 2022, s. 56). Zira dünde yaşanan olaylar, bugünü etkileyerek yarının neler olacağının öngörüsünü verebilir.

Tarihî romanda tarih ve roman kavramlarının anlaşılması önemlidir. Tarih, geçmişte yaşanmış, bilgi ve belgelerle sabitlenmiş olayları anlatan bir bilimdir. Tarihın verilerini tarihçi bozmadan anlatmak zorundadır. Ama bu verileri ele alış tarzı ve onlara yorum katması tarihçinin içerisinde yaşadığı kültürün yansımasını gösterir. Tarihî bilgi, gerçeğin ve kanıtlanabilir olan bilginin peşinde koşar. Tarihî romanda ise yazar tarihin gerçek bilgisini kendi yorumunu katarak ele alır. Yazar, tarihin herhangi bir dönemini seçmekte ve ayıklamakta özgürdür. Seçtiği malzemeyi belli bir düzen içerisinde sıraya koyar. Romancı seçme işinde dikkatli olmalıdır. Eserde birliği ve düzeni sağlayan unsur seçilen olayın belli bir düzen ve ahenk içerisinde olmasıdır (Ercilasun, 2006, s. 19). Yazar, salt tarihî gerçekliğe bağlı kalmak zorunda da değildir. Bazen de bir kurgunun peşindedir. Kendi düşünce dünyası içerisinde gerçek tarihî bilgiden aldığı veriyi ister tarihî gerçekliğe bağlı kalarak, isterse hayal dünyası ile genişletip tarihî veriden uzaklaşarak da anlatabilir.

Tarihî romanda tarihin yeniden şekillenmesinde sadece olayların geçtiği tarihî dönem önemli değildir. Olaylar kadar ele alınan dönemin sosyal şartları, kültürel değerleri, adet, gelenek ve görenekleri de romanın içerisinde yer almalıdır. Tarihî romanda tarih, gerçeklikleri bütüncül bir şekilde kapsayarak anlatılmalıdır.

Filistin edebiyatı, tarihî roman türünün etkin bir biçimde kullanıldığı önemli edebî alanlardan biridir. Filistin'in yüz yılı aşkın bir süredir devam eden işgal, sürgün ve asimilasyon süreçleri, edebiyatın hem direniş hem de hafıza üretimi aracı olarak öne çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda İbrahim Nasrallah, çağdaş Filistin edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Yazar, tarihsel olayları bireyler üzerinden kurgulayarak, Filistin'in toplumsal hafızasını edebî düzlemde yeniden üretmektedir. Özellikle *el-Melbâtu'l-Filistîniyye* roman serisini bu amaçla hazırlayan Nasrallah, içinde yer alan *Zilâlu'l-Mefâtîh* adlı eseri ile tarihî roman türünün temsil gücünü ve işlevselliğini ortaya koyan önemli bir örnek oluşturmıştır.

Romanın merkezine aldığı üç önemli tarihsel dönem -1948 Nekbe'si, 1967 Altı Gün Savaşı ve 1987 Taşlı İntifada- yalnızca tarihsel anlatı olarak değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal kırılmaların sahnelendiği bir arka plan olarak değerlendirilmektedir. Romanın başkarakteri Ümmü Câsir'in yaşam öyküsü üzerinden, tarihsel olayların psikolojik, kültürel ve sosyolojik izdüşümleri ele alınmakta ve birey-toplum-tarih ekseninde güçlü bir anlatı kurulmaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, *Zilâlu'l-Mefâtih* adlı romanın tarihî roman türü bağlamında analiz edilmesi ve İbrahim Nasrallah'ın tarihsel olayları kurgusal düzlemde yeniden üretirken edebî ve ideolojik tercihlerini nasıl yapılandığına ortaya konulmasıdır. Çalışmada, tarihsel olayların anlatı içerisindeki temsili, karakterlerin tarihsel döneme uygunluğu ve romanda kullanılan tarihî referansların işlevi değerlendirilmiş, bu değerlendirme aracılığıyla, Nasrallah'ın tarihî romanı bir hafıza mekânı olarak nasıl kurduğu ve bu kurgu aracılığıyla Filistin halkının tarihsel kimliğine nasıl bir katkı sunduğu ortaya konulacaktır.

Çalışmanın önemi, Filistin tarihinin yalnızca akademik metinlerle değil, aynı zamanda kurmaca metinlerle de anlamlandırılabilmesini ve romanın bu anlamda alternatif bir tarih yazımı pratiği sunduğunu vurgulamasındadır. *Zilâlu'l-Mefâtih*, tarihî olayların insanî boyutunu öne çıkaran yapısıyla, edebî anlatının tarihî gerçeklikleri nasıl dönüştürebileceğine dair güçlü bir örnek sunmaktadır. Romanın hem edebiyat sosyolojisi hem de tarih yazımı açısından değerlendirilmesi, Filistin tarihinin estetik biçimde temsil edilmesine katkı sağlamakta ve tarihî roman türünün çağdaş işlevini görünür kılmaktadır.

İbrahim Nasrallah tarihî, toplumsal gerçekçi, sosyolojik ve macera türünde birçok roman yazmıştır. Bu makalede tarihî roman türünde yazılan *Zilâlu'l-Mefâtih* romanı Filistin tarihine ışık tutan eserler referans gösterilerek ele alınacaktır. Böylece yazarın kurgu ile gerçek arasında kurduğu ilişki tarihin verileri ile doğrulanabilir olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

İbrahim Nasrallah'ta Tarih ve Roman İlişkisi

İbrahim Nasrallah, Ürdün'de doğup büyüyen, Filistin asıllı, son dönem Ürdün edebiyatında farklı alanlarda verdiği eserleri ile öne çıkan edebiyatçılardan biridir. Ailesi 1948 yılı Nekbe'den (Büyük Felaket) önce Filistin'den tehcir edilmiştir. Mağaralarda yaşam mücadelesi veren ebeveyni daha sonra Birleşmiş Milletler Mülteciler Çadırları'na yerleştirilmiştir. Ailenin en büyük çocuğu olması, ailesi ile çadır kamplarında yaşam mücadelesi vermesi onun Filistin halkının yaşadığı sorunları yakinen öğrenmesine sebep olmuştur. Filistin ve vatan sevgisi onun için her şeyden daha önce gelmektedir. Kendisini son dönemde Filistin tarihi boyunca meydana gelen olayları edebî bir dille anlatmaya adanmış Nasrallah, eserlerinde modern Filistin tarihini, Filistin halkının günlük yaşamını ve siyasî olayları, bu olayların Filistin halkı üzerinde oluşturduğu olumlu veya olumsuz etkilerini konu edinir. Filistin gerçeğinden yola çıkan yazar, romanlarında realizmi ön plana çıkarır. Romanlarında çoğunlukla gerçek Filistin mekânlarını, kurgu kahramanlarla birlikte tarihe mal olmuş kişileri ve tarihî olayları seçer. Çok yönlü bir sanatçı olan İbrahim Nasrallah sadece roman, şiir, çocuk edebiyatında eserler kaleme almakla kalmamış sanatın diğer dalları olan sinema eleştirisi, resim ve fotoğrafçılık alanında da eserler vermiştir. Günümüzde Ürdün edebiyatı içerisinde önemli bir yeri olan Nasrallah, hâlâ sanatın ve edebiyatın farklı alanlarında eserler yayımlamaya devam etmektedir (İbrahim Nasrallah Li: "İttihâd es-Sekâfi: er-Rivâyetu't-Târîhiyye Evse' min et-Târîh, 2019).

Nasrallah, yazmanın var olmak ile ilişkilendirildiğini ifade eder. Var olmak sahipliği de beraberinde getirir. Kadim medeniyetlerin, o günlerden bu günlere imparatorlukları, yönetimleri yıkılıp yok olsa bile, bugüne kalan onların sanat, edebiyat, mimarî eserleri veya kültür dünyalarının ifadesi olan

Kurgu ve Gerçeklik Arasında: İbrahim Nasrallah'ın Zilâlu'l-Mefâtîh Romanında Filistin Tarihinin İzleri

yazılı kaynaklarıdır. Bir medeniyetin tarihteki varlığı ilk olarak geride bıraktığı eserlere göre şekillenir. Bu konuda Batılı Siyonist liderler Filistin'in tarih sahnesinde bir yerinin olmadığını söyleyerek geçmişten getirdikleri tarihî, kültürel veya mimarî eserlerinin olmadığını düşünürler. Bu düşünceyi yıkmak, geleceğe bir hafıza bırakmak, geçmişte var olan tarihi yeniden yorumlayarak geleceği inşa etmek Nasrallah'ın önemseddiği bir düşüncedir. Nasrallah'a göre roman, diğer edebî türlere göre okuyucusunun gönlüne daha fazla nüfuz ederek onu etkisi altına alan bir türdür. Tarihî romanda anlattıkları da bu anlamda gelecek nesillere ve çevirilerle ulaştığı birçok kişiye ulaşmasını sağlayacaktır. Nasrallah romanın adalet, özgürlük, hak, güzel bir tarih, gelecek ve sevgi değerleri ile okuyucusunun kalbini aydınlatıldığını düşünür (Ya'kûb, 2017).

İbrahim Nasrallah, edebiyatın tarihi kapsadığını, tarihin ele aldığı konuları edebiyatın da ele alabileceğini düşünür. Ona göre edebiyat, tarihten ayrılmaz, tarihe meydan okumaz ama edebiyat tarihi düzeltir. Edebiyat, tarihin boş bıraktığı, ele almadığı yerleri doldurur. Tarih artık son sözü söyleyen değildir bilakis onu da gözetleyen başka bir unsur vardır, bu da edebiyattır. Nasrallah, edebiyatı farklı bir tarih yazıcılığı olarak değerlendirmez. Ona göre edebiyat esas itibarı ile edebiyattır. Bu da edebiyat için yeterlidir. Tarih, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi bilimler edebiyatın bir parçasıdır ve edebiyat bu bilimleri içerisine kaynaştırarak onlardan faydalanır. Edebiyat içerisine her şeyin karıştığı, tarihin gördüğü veya görüp dikkat etmediği her şeyin bir araya gelip toplandığı bir sanattır. Edebiyat dünyanın biyografisidir. Ancak bazen edebiyat tarihin alternatifi de olabilir (İbrahim Nasrallah Li: "İttihâd es-Sekâfi: er-Rivâyetu't-Târîhiyye Evse' min et-Târîh, 2019).

Nasrallah, tarihî roman yazarken eseri için uzun bir araştırma, okuma ve şahitliklere başvurur. Bu durumu bazen romanlarının başında da belirtir. Hangi kaynaklardan nasıl yararlandığını okura açıklar. Nasrallah'ın tarihî dönemi ele alan romanları uzun çalışma dönemlerini de beraberinde getirir. Nasrallah, *Sûlâsiyyetu'l Ecrâs* romanlarının hazırlıklarına 1990 yılında başlamasına rağmen, romanları 2019 yılında yayımlamıştır. Roman için sadece günlük çalışmalar yapmayan Nasrallah, onunla düşünsel anlamda her daim meşgul olduğunu söyler. Nasrallah, romanını oluşturacağı taslağı hazırlarken çokça okumalar yaptığını belirtir. Okuduğunda, arşivlediğinde, roman için faydalı bir şey bulduğunda, bir şey işittiğinde onu not aldığını, romanının yapısı ile ilgili aklına bir olay, bir kişi, bir şey geldiğinde onu hemen kaydettiğini söyler. Böylece roman yazım aşamasına geçmeden önce, Filistin halkının tarihî süreç içerisinde gerçek yaşamöyküleri hakkında geniş bilgi birikimine sahip olan Nasrallah, romanının taslağını oluşturur. Bu aşamada Nasrallah, Arap edebiyatında yazılmış tarihî romanlar üzerine eğilir. Bu romanlarda kişilerin genellikle gerçek hayattan seçilmiş veya tarihî bir dönemin konu edildiğini ancak bu eserlerin roman sanatının gerekliliklerini yerine getirmediğini, eserlerin daha çok coğrafya, sosyoloji, siyasî olayların ele alındığı kitaplara dönüştüğünü düşünür (İbrahim Nasrallah Li: "İttihâd es-Sekâfi: er-Rivâyetu't-Târîhiyye Evse' min et-Târîh, 2019).

Nasrallah, tarihî romanın oldukça önemli bir edebî tür olduğunu ve tarihten, olayların geçtiği mekândan, olayı yaşayan insandan daha geniş olduğunu belirtir. Ona göre tarihî roman, insan elinden çıkmaktadır ve edebî bir sanat türüdür. Tarihî roman türü için farklı bir nitelik belirlenmesi gerekmektedir. Nasrallah, romandaki tarihin çayın içerisindeki şeker gibi olduğuna inanır. Çayın

içerisindeki şekeri tadarsınız ancak onu göremezsiniz (İbrahim Nasrallah Li: "İttihâd es-Şekâfi: er-Rivâyetu't-Târîhiyye Evse'min et-Târîh 2019). Tarihî olaylar veya kişiler anlatılırken tarihin romanda var olduğu ancak edebî bir eser olduğu için romanın sanatsal özelliklerinin de var olması gerekliliğini vurgular (İbrahim Nasrallah Li: "İttihâd es-Sekâfi: er-Rivâyetu't-Târîhiyye Evse'min et-Târîh 2019). Roman sadece tarih değildir. Böyle olsaydı tarih kitaplarındaki bilgiler yeterli olurdu. Romanın kurgu ile var olduğu gerçeğinden uzaklaşmayan Nasrallah, tarihi, eserlerine bir dayanak noktası olarak seçer. Tarihî metinleri, tarihî olayların gerçekliği içerisinde kurgusal unsurlarla bir araya getirerek oluşturur. Onun romanlarında tarih, edebiyatla buluşan bir kurmaca olduğu gibi, tarihî dönemin edebî sanatla desteklenmiş bir tasavvuru da yer alır.

Yazar, Filistin tarihini konu edindiği romanlarını *el-Melbâtu'l-Filistîniyye* adlı tarihî roman serisi içerisinde toplamıştır. Bu roman serisinde Nasrallah, Filistin'in son iki yüz elli yıllık tarihini ele almaya çalışmıştır. *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* romanı bu serinin ilk romanıdır. Osmanlı dönemi içerisinde mütesellimlik (Osmanlı Devleti içerisinde vergi toplamakla yükümlü kişiler.) (Özkaya, 2006) görevinde bulunan Zâhir Ömer ez-Zeydânî'nin hayatını konu edinen Nasrallah, romanın konu edindiği dönemi siyasî ve kültürel olaylar çerçevesinde anlatır. Serinin ikinci romanı *Zamanu'l-Hıyûli'l-Beyzâ* başlıklı romandır. Bu roman Osmanlı Devleti'nin Filistin topraklarında ki son dönemi ile bu toprakları kaybettiği dönemi konu edinir. Filistin'in yüz yirmi beş yıllık tarihini konu edinen romanda İngiliz ordusunun Filistin toprakları üzerinde oynadığı oyunlara, İsraililerin Filistin'de işgal ettikleri topraklarda yerel halkın mallarını gasp edişine yer verilir. Serinin diğer romanı *Tıflu'l-Mimbâl*'tır. Bu romanda İngiliz manda yönetimi döneminde halkını savunmaya karar veren bir askerin yaşam öyküsü anlatılır. *Tuyûru'l-Hazer* romanı evlerinden çıkarılıp çadır kamplarına yerleştirilen Filistinlilerin günlük yaşamlarına yer verilir. Küçük bir çocuğun ailesi, komşuları üzerinden Filistin toplumunun yersiz yurtsuz yaşama tutunma çabaları anlatılır. Çadır kamplarında sosyal yaşamla birlikte siyasî düşüncenin halkın yaşamına nasıl etki ettiğini bu durumun çocuklar üzerindeki yansımalarına geniş yer verilen romanda erkeklerin Filistin mücadelesindeki rolleri konu edilir. Küçük yaşta babasız kalan çocuklar omuzlarında büyük sorumluluklar yüklenerek başta ailelerinin daha sonra vatanlarının hamisi durumuna gelirler.

el-Melbâtu'l-Filistîniyye serisi içerisinde bir alt başlık altında yayımlanan *es-Sülâsiyyetü'l-Ecrâs* adlı romanlarında Nasrallah, Filistin tarihini anlatmaya devam eder. Bu romanlarda dikkati çeken en önemli unsur, roman kahramanlarının Filistin nüfusunu oluşturan Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerden oluşmasıdır. Serinin diğer romanlarında kişiler genellikle Müslüman Filistin halkını temsil ederken, bu başlık altındaki romanlarda kişiler daha geniş halk kitlelerinden seçilmiştir. Bu durum aslında Filistin'in tarihî sosyolojik durumuna da işaret eder. Kadim Filistin toprakları hem üç semavî dine ev sahipliği yapmış hem de bu topraklarda yaşayan halk yüzyıllarca birlik ve beraberlik içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

es-Sülâsiyyetü'l-Ecrâs serisi içerisindeki *Debbâbetu'n-Tahte Şecereti İdi'l-Mîlâd* romanı Birinci Dünya Savaşı'yla başlar. Uzun bir tarihî dönemi kapsayan romanda ana karakterler Filistinli Hristiyan vatandaşlarının Siyonizm düşüncesine karşı verdikleri maddi ve manevi mücadeleyi aşk, musiki ve aile

Kurgu ve Gerçeklik Arasında: İbrahim Nasrallah'ın Zilâlu'l-Mefâtîh Romanında Filistin Tarihinin İzleri

kavramlarını merkeze alarak irdeler. Serinin ikinci romanı olan *Sîretu 'Ayn* romanı ise yine Filistin mücadelesinde sanatın nasıl etkili olduğunu aşikâr kılar. Gerçek bir hikâyeden esinlenerek oluşturulan romanın ana kahramanı olan Kerime 'Abbud Filistin'in ilk kadın fotoğraf sanatçısıdır. Kerîme 'Abbud Filistin'in yerleşim yerlerinin fotoğrafını çekerken hem tarihî belgelerle o yerleri kayıt altına almış hem de Siyonizm düşüncesinin Yahudileri Filistin topraklarına çekerken iddia ettiği “boş topraklar sizi bekliyor” düşüncesini çürüterek tarihe kayıt düşmüştür.

İbrahim Nasrallah, Filistin tarihini konu edindiği romanlarında tarihî olayları veya gerçekliği tarih sayfalarında olduğu gibi anlatmaz. Tarihe yeni bir ruh katar ve tarihin içerisine insanı yerleştirir. Bu konuda serinin diğer romanlarında olduğu gibi *Zilâlu'l-Mefâtîh* romanında da tarihin ele alınışında tarihe harfî harfîne uymaktan uzak durur. Romanında konu edindiği dikkat çekici dönem içerisindeki Filistin halkının ruhunu, düşünce yapısını, kültürel yaşantısını, günlük yaşam mücadelesini aktarmayı amaçlar. Nasrallah romanında unutturulmaya çalışılan Filistin halkının tarihsel ve kültürel değerleri üzerinde durur. Romanın ele aldığı dönem içerisinde Siyonist düşüncüyü uygulamaya çalışan Siyonistlerin Filistin halkını özellikle Nekbe'den (Büyük Felaket) önce Filistin'i nasıl işgal etmek için çalıştıklarını gelecek nesillere aktarmak ister. İsrail'in kurulduğu 1948 yılı Filistinliler tarafından Nekbe olarak isimlendirilmiştir. Nekbe, Filistin tarihinde kara bir dönemdir. Romanda Nasrallah, Yahudilerin Filistin içerisindeki çalışmalarını, halka karşı tutum ve davranışlarını ele alırken, Filistin tarihinde önemli bir yer edinen zaman dilimine de yer vermiş olur. Bu sebeple Nasrallah, romanında Yahudi ile yerel Filistin halkını karşılaştırır.

Nasrallah'ın romanlarındaki tüm bu arka plan verildikten sonra, çalışmanın sonraki bölümünde serinin asıl romanı olan *Zilâlu'l-Mefâtîh* ayrıntılı olarak incelenecektir.

Zilâlu'l-Mefâtîh Romanının Olay Örgüsü

İbrahim Nasrallah, *Zilâlu'l-Mefâtîh* romanını üç bölüme veya üç karşılaşmaya ayırır. Bu üç karşılaşma İsrail askeri Nâhûm Şirman ile Filistin'deki Re'su's-Serv Köyü'nde kendi halinde yaşayan Filistin köylüsü Ümmü Câsir lakaplı Meryem'in karşılaşmalarıdır. Bu karşılaşmalar, Filistin tarihinin dönüm noktaları olan 1947, 1967 ve 1987 yıllarıdır.

İlk karşılaşma ve romanın ilk bölümünde olaylar Nekbe'den yani büyük felaketten hemen önce 1947 yılında başlar. Nâhûm Şirman, Filistin köylerinin birine yaptıkları saldırı sonrasında İsraili çetelerin çekilmesinden sonra kendisini savaş alanının ortasında yapayalnız bulur. Böyle bir durumla karşılaşması halinde babasının ona söylediği “Zor durumda kaldığında içerisinde saklanabileceğin en güvenilir yer düşmanın evidir. O diğer evlerden daha güvenilirdir. İçerisinde yaşayabileceğin en iyi hayat da yine düşmanından kurtulduktan sonra o evde yaşadığın hayattır” (Nasrallah, 2019, s. 12) sözü aklına gelir. Nâhûm ilk olarak silahından kurtulmak için toprağı kazıp silahını oraya gömer. Sonra en yakın köye yönelerek Meryem'in ahırına gizlenir. Ev sahibi onu ahırda bulur. Onun için endişelenir. Çünkü köylerdeki saldırılar sebebiyle herkes teyakkuz halindedir. Meryem ahırında daha on yedisinde İsrail askerini görünce onun ve annesinin neler hissedeceğini düşünüp onlarla empati kurar. Onun da Nâhûm yaşında bir oğlu olduğu için Nâhûm'un annesinin yaşayacağı üzüntüyü tasvir etmeye çalışır. Meryem,

onu İsraili askerlere karşı savaşılan Filistin köylülerinden üç gün boyunca saklamaya çalışır. Meryem, Nâhûm'un ahırda sakladığını Yahudilere karşı direnişçilerle birlikte savaşılan kocasına anlatır. Kocasını Ümmü Câsir'in düşmanlarına karşı yaptığı bu davranışı onaylamamakla beraber, daha sonra karısına karşı boyun eğeri ve onu annesine sağ salım kavuşturmak için karısına yardım eder.

Birinci bölümde Ümmü Câsir, Yahudi askeri Nâhûm'u köylerinin dışına çıkararak onun hayatını kurtarır. Ancak İsrail ordusu Ümmü Câsir'in köyünü bu olaydan yedi ay sonra işgal ederler. İstisnasız herkesi bir daha köylerine vatanlarına geri dönemeyecek şekilde köyden çıkarırlar. Köyü yerle bir edip köyden herhangi bir iz, işaret kalmayacak şekilde köyü yeryüzünden silerler. Köyün patlatılmasında subayının ona verdiği emri yerine getiren Nâhûm'un payı büyüktür. Mayınların düğmesine basarak köyü havaya uçurur. Ümmü Câsir ve ailesi kendi köyleri olan Re'su's-Serv Köyü'ne komşu ve orayı gören en-Nabîğa Fûkâ Köyü'ne sığınır.

Romanın ikinci bölümünü oluşturan ikinci karşılaşma, Filistin tarihinde ve Arap-İsrail çatışmasının alevlenmesinde büyük öneme sahiptir. Romanın bu bölümünde olaylar Arap-İsrail Altı Gün Savaşı diye nitelendirilen 1967 Savaşı'nın hemen ardından gelişir. Nasrallah, ilk olarak savaşı niteledikten sonra yine Ümmü Câsir'in üzerinden savaşın etkilerini anlatmaya devam eder. İsrail askerlerinin Batı Şeria'daki ilerleyişi "bıçağın yaş pastayı kestiği gibi" (Nasrallah, 2019, s. 77) kolay bir şekilde gerçekleşmiştir. Arap orduları İsrail karşısında çok kısa bir sürede büyük hezimetle uğramış birçok toprak kaybı yaşamıştır. Savaşın bu şekilde kaybedilmesi, siyasî sonuçlarının yanında sosyolojik birçok sorunun da doğmasına sebep olmuştur.

Romanda savaşı kolay bir şekilde kazanan İsrail askeri Nâhûm, tank şoförünün emirlerini yerine getiriyordu. Savaş altı günde bittiğinde Nâhûm, Ümmü Câsir'in evine gitmeyi düşünüyordu. Bir askerle birlikte tankın üzerinde Ümmü Câsir'in evine gitti. Nâhûm tankın namlusunu Ümmü Câsir'in evine yöneltip askeri de tankın içerisine bırakarak eve doğru yöneldi. Ümmü Câsir, tanıdığı ayak seslerine kulak kesildi. Bütün gücünü toplayıp onunla yüz yüze gelmek için evden çıkmada acele davrandı. En-Nabîğa Fûkâ Köyü sakinleri ve muhtar orada toplanmışlardı. Özellikle Nâhûm'un yirmi yıl sonra Meryem'in ona yaptığı iyiliğe karşılık vermek istediğini duyduklarında hayrete düştüler. Nâhûm beraberinde getirdiği içerisinde bir gül demetinin olduğu sandığı açıp sandığın içerisinde şeker ve bir parça kumaş çıkarttı. Meryem onun evini havaya uçurmadan önce dolaptan onun şalını aldığını anlar. (Nasrallah, 2019, s. 88) Meryem sadece şalı alıp diğer hediyeleri reddeder ve Nâhûm'dan köyü terk etmesini ister. Köylülerin ona bir kötülük yapmasına da izin vermez. Ancak Meryem, Nâhûm köyden ayrılmadan yirmi yıl önce ona neden iyilik yaptığını bütün köy halkının oluşturduğu kalabalığın önünde açıklamadan da kendini alamaz. Ona "Nâhûm ben seni o gün kurtardım. Çünkü sen küçük, korkak bir çocuktun. Benim korumamı isteyerek bana sığınan bir çocuk. Bizler bizim korumamızı isteyen hiç kimseyi öldürmeyiz. Bizim ahlakımız -Nâhûm- bize sığınan herhangi bir kimseyi öldürmeyi bize yasaklar. Bu kişi düşmanımız dahi olsa" (Nasrallah, 2019, s. 89).

İkinci bölümde Meryem hem ruhsal açıdan hem de fizikî açıdan adeta çökmüştür. Yirmi yıl geçmiş ve köyüne çok kısa mesafede uzak olmasına rağmen köyüne gidememiştir. Bu durum onu çok üzmüş hayata küstürmüştür. İsrail, bu yirmi yılda Filistin topraklarının birçoğunu işgal etmiştir. Ancak

1967 Savaşı'ndan sonra Filistin halkına köylerini, şehirlerini ve evlerini ziyaret etme hakkı verilmiştir. Bir toplulukla beraber Ümmü Câsir de köyünü ziyaret etmiş ancak gördüğü manzara karşısında şaşkınlığını gizleyememiş ve topluluğa “1948 yılında evlerin de bizimle beraber göç ettiğini herhangi biriniz hatırlıyor mu? Sanki ben buna dikkat etmemişim. Sanki ben buna dikkat etmemişim.” (Nasrallah, 2019, s. 104) diyerek bu şaşkınlığını dile getirmiştir.

Zilâlu'l-Mefâtîh romanının birinci ve ikinci bölümleri, hayalî unsurların yanında gerçeğe dayalı, tarihî olayların merkeze alındığı olaylar üzerine bina edilmiştir. Ancak üçüncü bölümde roman daha çok hayaller, halüsinasyonlar, yaşlı olmasına karşı Ümmü Câsir'in göstermiş olduğu olağanüstü çabalar ile ilerlemiş yaşına rağmen köyüne dönmek için giriştiği yorucu işler üzerine yoğunlaşmıştır. Ümmü Câsir köyünden sürgün edileli kırk yıl olmuş ancak bu durum onun köyüne gidip kırk yıl önce yaşadığı köyünü tekrar aynı mimarî yapısını koruyarak çakıl taşları ile bina etmesine engel olamamıştır. İkinci bölümde olduğu gibi bu bölümün başında da Ümmü Câsir kapalı kapılar ardından çıkarak dış dünyaya açılır. 1967 Savaşı'nın üzerinden yirmi yıl geçmiş ve Ümmü Câsir daha da yaşlanmıştır. O, adeta “mabedinden çıkan nur yüzlü bembeyaz bir nebiyye gibi” (Nasrallah, 2019, s. 117) evinden çıkar. Sabah erken saatlerde evinden çıkıp gece geç vakitte evine geri döner. Yaptığı şeyler onun yaşındaki bir kadından beklenen şeyler değildir. Bir gün halk arasına katılıp çarşıda dolaşmaya başlar. Pazara gider. Yerden aldığı taşlarla pazarda alışveriş yapmaya çalışır.

Bu bölümde Ümmü Câsir hayalle gerçek dünya arasında gidip gelir. Ancak onun sahip olduğu en gerçek şey, köyünden tehcir edildiğinden beri boynunda asılı duran evinin anahtarlarıdır. Ona kimsenin dokunmasına ve onunla ilgili bir şeyler söylemesine izin vermez. Bir gün en küçük torunu ninesi ile oynarken ninesinin boynundaki anahtarları dikkatini çeker. Ona, bunu bana ver de onunla sana güzel şeyler alayım dediğinde Ümmü Câsir adeta deliye döner.

“Ellerini anahtarının üzerine kapatır. Herkesi korkutacak bir şekilde yüksek sesle ağlamaya başlar. Ve durmaksızın onlarca kez hayır hayır diye bağırır. Ev halkı Ümmü Câsir'i sakinleştirmeye çalıştıkça -bu benim bu benim diye anahtarları sıkıca tutmaya devam eder. O gece rüyasında göğsünün üzerinde salınan birçok anahtarın sesini duydu. Anahtarlar gözyaşı gibi kalbini sımsıkı tutuyordu.” (Nasrallah, 2019, s. 116)

şeklinde tasvir edilir. Bu durum, onun köyünü tekrar hatırlamasına ve orayı çakıl taşları ile olsa dahi yeniden ayağa kaldırmasında önemli bir gerekçe olur.

Ümmü Câsir'in sabah erkenden evden çıkıp akşam geç gelme sebebini aile üyeleri bir zaman sonra anlamışlardır. Kendi köyü Re'su's-Serv Köyü'ne giden Ümmü Câsir'in bedeninde normal olmayan bir güç ve kuvvet gelmiştir. Onu takip etmek isteyenler ona yetişemezler. (Nasrallah, 2019, s. 118) Meryem yıllar evvel çıkarıldığı köyünü en ince ayrıntısına varıncaya kadar yeniden inşa etmiştir. Bu durum, birçok uluslararası haber kanallarının dikkatini çekmiştir. Basında yer alan bu olay karşısında Yahudi askerleri ve Nâhûm, olay yerine gelmiştir. Nâhûm, Meryem'in hayâlinde canlandırıp oluşturduğu taşlarla sınırları belirlenen Re'su's-Serv Köyü'nü ikinci kez yıkar ancak bu kez karşısında taşlarla kendisini savunan bir köy halkı bulacaktır. Nâhûm olay yerinden hızla uzaklaşır. Böylece 1987 yılı Taşlı İntifada başlamış olur ve roman bu olayla sonlanır.

Kurgu ile Gerçek Arasında Zilâlu'l-Mefâtih Romanında Filistin Tarihi

Yahudi Devletine Giden Yolda Filistin Köylülerinin Direnişi ve Siyonist İşgal

Son yüzyılda Filistin tarihini şekillendiren olaylar ve zaman dilimi, İbrahim Nasrallah'ın *Zilâlu'l-Mefâtih* romanının temel konusunu ve zaman dilimini oluşturur. Filistin ve Arap Yarımadası 400 yıl gibi uzun bir süre Osmanlı Devleti tarafından huzur içerisinde yönetilmiştir. Gerileyip çökmeye başlayan Osmanlı, birçok yerde topraklarını kaybettiği gibi, Arap Yarımadası'nda da büyük toprak kayıpları yaşamıştır. Osmanlı Devleti'nin çekildiği yerlerde Batılı devletler özellikle İngiltere onun yerini almıştır. Filistin de 1917'den sonra Osmanlı egemenliğinden çıkıp İngiliz manda yönetimi altına girmiştir. Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulma fikri, bu tarihten çok öncesine dayanmaktadır. Avrupa'da 19. yüzyılda gelişen milliyetçilik akımı, Rusya'da Yahudilere karşı uygulanan kötü muameleler akabinde binlerce Yahudi'nin göç etmesine sebep olan olaylar Yahudilerin kendilerince kutsal saydıkları Filistin topraklarına göç etmesine ve burada bir Yahudi devleti kurulması fikrinin kuvvetlenmesine sebep olmuştur (Armaoğlu, 2017, ss. 23-24). Avrupa'da İngiliz yönetimi Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını arzu ediyordu. Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması fikri manda yönetiminin Batı ve Rusya'dan Filistin'e yapılan Yahudi göçlerine göz yummasına, Filistin içerisinde "yerleşimciler" adı altında yeni bir Yahudi nüfusun oluşmasına olanak sağlamıştı. Bu göçler sonucunda Filistin topraklarında manda yönetimi boyunca Yahudi nüfus artmıştı. Yahudi nüfusunun artması onların barınacak mekânlarının ve sosyal alanların oluşmasını gerekli kılıyordu. Yahudi Siyonist düşüncesine göre bu durumun çözümü, yerleşimcilere iskân edecekleri mekânların sağlanması için Filistin yerel halkının yüzyıllarca yaşadıkları topraklardan sürülmesi, tehcir edilmesi veya 1947 yılından önce başlayan tehcir hareketi günümüze kadar devam eden siyasî bir olaydır.

Zilâlu'l-Mefâtih romanında ele alınan olayları Nasrallah, toplumsal ve tarihî zemin üzerine inşa etmiştir. Filistin ve Arap devletleri için yeniden şekillenen tarihî dönem, daha sonra bütün coğrafyayı etkileyen bir dönemin başlangıcı da olur. *Zilâlu'l-Mefâtih* romanı, Filistin tarihinde çok önemli yeri olan üç temel durak üzerine bina edilmiştir. İsrail'in kurulduğu Nekbe Dönemi, Araplar ve İsrail arasında gerçekleşen ve Nekse diye isimlendirilen Altı Gün Savaşları ve son bölümde Taşlı İntifada'nın başladığı dönemdir. Nasrallah bu romanını, ailesi ile birlikte Siyonist çeteleri gelip onları evlerinden çıkarıncaya, dünyada üzerinde onlara ait herhangi bir işaret veya iz kalmayacak şekilde yerinden edinceye kadar sakin bir köyde yaşayan Arap Filistinli bir köylü kadının hikâyesi üzerine inşa etmiştir (Muhammed Hasan Süleyman, 2022, s. 16). İsrail'in kurulmasından önce, İsraili çeteler devletin kurulmasına olanak sağlamak için Filistin'de birçok köye saldırılar düzenleyerek evleri, bahçeleri, tarlaları kullanılmayacak bir şekilde tahrip ederek halkı zorla topraklarından sürgün etmişlerdir. Evlerinden çıkarılan Filistinliler evlerinin sahipliğini belgelemek istercesine anahtarlarını boyunlarına asarak evlerinden çıkmışlardır. Zaten onların anahtarlarını boyunlarında asmaktan başka bir çareleri de kalmamıştır. Romanın daha başlangıcında ilk satırlardan itibaren Filistin'i temsilen Ümmü Casir'in Yahudi Haganah çetelerinin bir üyesi Nâhûm ile karşılaşması manidardır. Bu zaman diliminde Yahudi çeteleri Filistin köylerine baskınlar düzenleyerek, köylüleri evlerinden çıkarmak için her türlü zorbalığa başvurmuşlardır. Kendilerini korumak isteyen Filistin köylüleri bireysel gruplar halinde bu çetelere karşı köylerini, evlerini, doğup büyüdüğü yerleri savunmaya çalışmışlardır. Diğer taraftan, çetelerin zorla boşalttıkları

yerlere ya Filistin'e getirilen "yerleşimciler"! yerleştiriliyor ya da köyler, evler, tarlalar tahrip edilip yerlerine yeni mekânlar kuruluyordu. Nasrallah da bu tarihî olayı, Ümmü Câsir ile Nâhum karşılaşmasında işlemiştir. Haganah çeteleri onun köyünün yakınındaki bir köye saldırdıkları için köylüler orayı savunmaya gitmişlerdir. Nâhum arkadaşlarını kaybettiği için Ümmü Câsir'in ahırına sığınır. Ümmü Câsir onunla ilk karşılaştığında köylerine bir gece önce İsraili Haganah çeteleri çok vahşice saldırılar düzenlemişti. Bu saldırılarda arkadaşları tarafından tek başına geride bırakılan İsrail askeri Nâhûm'un durumunu yazmıştır: "Geçen gece meydana gelen saldırı oldukça vahşiydi. Siyonist çeteleri batıya doğru çekildiler. Arkadaşları, Nâhûm'un Batı'da kaldığını anladılar ancak onun peşinden gitmek öldürülmeyi göze almak demektir. O vakitte savaşa katılsın katılmasın o bölge ve bütün Filistin köyleri uyanıktı." (Nasrallah, 2019, s. 10) şeklinde anlatır.

Ahırda Ümmü Casir ile ilk karşılaşmada yine bir önceki akşam gerçekleşen çarpışma üzerinde duran yazar Nâhûm ile Ümmü Casir arasındaki konuşma ile durumu açıklığa kavuşturmak ister.

— Dün akşam bize saldıranlar arasında mıydın? diye sordu Ümmü Casir.

— Sustu.

— Seni ne yapacağım? Dün akşam öldürmeyi istediğin köylülere mi yoksa öldürdüğün veya yaraladığın gençlere mi seni teslim edeyim?

Nasrallah, Nâhûm üzerinden İsrail'in kuruluş aşamasında İsraili çetelerin Filistinlileri yıldırma ve yerlerinden etmek için yaptıkları katliamlara da dikkat çekip, Nâhûm'un hatıralarına yer vererek tarihî kayıtlarda var olan yıldırma ve tehcir etme politikası ile romanın olay örgüsünü genişletir. Olaylar Nâhûm üzerinden anlatılırken hayalî unsurlarla şekillendirilir:

"Nâhûm'un birliği sürücüsü Arap olan bir arabayı nasıl durdurduğunu hatırladı. Arkadaşı yola mayın döşemişti. Büyük bir arabaydı. İçerisinde beş kişilik bir aile vardı. Sürücünün mayına doğru ilerlemesini emrettiler. Dört gece önce Vadi es-Sersar karargahından aldıkları mayının patlama kuvvetini öğrenmek istiyorlardı. Sürücü hızla uzaklaşmayı düşündü ancak iki taraftan uyarı ateşi yapılıyordu. İkinci kez onu durdurdular. Küçük çocuğunu arabadan indirdiler. Mayına doğru gitmezsen onu öldüreceğiz onun yaşaması için tek fırsat sensin dediler. Çocuğu geri çektiler. Sürücü aynada geriye doğru bakarak mayına doğru ilerledi. Oğlu iki yüz metre uzaklıktaydı. Çocuğun başına yöneltilmiş silah vardı. Araba içerisindekilerle birlikte havaya uçtu ve paramparça oldu." (Nasrallah, 2019, s. 20)

Balfour Deklarasyonu, Yahudilerin Filistin topraklarında bir devlet kurma düşüncesini onaylayan, modern Ortadoğu tarihini şekillendiren İngiltere hükümetinin yayımladığı Yahudiler için çok önemli bir belgedir (Shlaim, 2024, s. 50). Belge İngiltere dışişleri bakanı Arthur Balfour'un, Lord Rothchild'a yazdığı mektupta Filistin bölgesinde Yahudiler için bir vatan inşasını öneriyordu. Kısa mektupta Balfour, "Majestelerinin hükümeti Filistin'de Yahudiler için ulusal bir yurt kurulmasını uygun karşılamaktadır ve bu hedefin gerçekleşmesi için elinden geleni yapacaktır" (Hirst, 2015, s. 193-194). ibarelerine yer veriyordu. Bu belgenin yayımlanmasının akabinde Filistin'de bir devlet kurma fikri Yahudiler tarafından her daim vurgulanmış, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Yahudilerin Filistin topraklarına göç etmelerinin önü açılmıştır. Romanda Nasrallah, bu belgeye atıfla Haganah çetelerinin

yaptığı saldırılarda isteksiz duran bazı İsrail askerlerine diğerleri tarafından hatırlatılmak istenerek “Yahudiler, Balfour deklarasyonunun Filistin’i kendilerine verdiği için Filistin’in kendilerine ait olduğundan emindiler. Bulundukları ülkede gördükleri her bir İngiliz için dua edecekler. Bu vaadi gerçekleştirmek için daha fazla kan dökmek gerektiğini onların anlamasına gerek yok.” (Nasrallah, 2019, s. 20) diye belirtir.

Balfour Deklarasyonu’nun Yahudilere Filistin toprakları üzerinde kuracakları bir devlet için her şeyi mubah kıldığıнын vurgusunun yapıldığı paragrafta, İsrail çeteleri bu anlayışı uygulamaktan geri durmamıştır. İsrail, boşalttığı Filistin köylerinin yerlerine “yerleşimcileri”! ikame etmekle kalmayıp Filistinliler nezdinde var olan köy isimlerini de değiştirip köylere İbranice isimler vermiştir. Bütün Filistin hafızasını silmeyi amaçlayan bu proje ile Filistin’deki tüm köylere, kasabalara, yollara İbranice isimler verilmişti (Pappe, 2007, s. 203). Bu duruma Meryem’in Nâhûm ile karşılaştığında yer verilir:

- “Nerede oturuyorsun? diye sordu.
- Bitâh Tîkfa’da. dedi
- Mülebbes’te mi? Yani
- Mülebbes’te diye cevap verdi utanarak.
- Öyleyse sen oranın gerçek adını biliyorsun. Dedi Meryem.”

Nasrallah bu tarihî bilgiye romanında dipnot ekleyerek ele aldığı konunun tarihsel bir gerçeklik olduğunu kanıtlar. (Nasrallah, 2019, s. 18)

Tehcir Politikası ve Sonuçları

Yahudilerin Filistin bölgesine yani Arz-ı Mev’ûd’a göç etmeye başlamasının ardından yerel Filistin halkı birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Yeni yerleşimciler kendilerine vaat edilen topraklara yerleşmek, yeni hayatlarını burada kurmak için oranın yerlileri olan Filistinlileri o topraklardan çıkarmaları gerektiğini düşünüyorlardı. Hatta bu topraklara gelmeden önce kutsal Filistin topraklarının insansız boş araziler olduğunun propagandası dahi yapıyordu. Filistin’e göç eden yerleşimciler kendilerine yer edinebilmek için köylere, kırsal mahallelere saldırılar düzenliyorlar, yerel halkı evlerinden uzaklaştırdıktan sonra evleri, yolları, köyleri tahrip edip bir daha kullanılamaz hale getiriyorlardı. Evleri yıkılan köylüler farklı bir sorunla daha karşılaşmışlardır. Mülteci konumunda olan birçok Filistin vatandaşı ya işgal edilmemiş başka bir köye ya da Filistin’e komşu Arap ülkelerine sığınmacı olmuşlardır (Pappe, 2007, ss. 195-201). Yahudi çetelerinin gerçekleştirdiği bu yıkımlar ve köyleri boşaltma şekilleri romanda Nâhûm’un Ümmü Câsîr’in evini ve köyünü yıkmaya geldiğinde ayrıntılı olarak konu edinmiştir.

Nekbe yılı yani İsrail’in kurulduğu yıl, evlerinden çıkarılanlar arasında roman kahramanı Ümmü Câsîr ve ailesi de vardı. İsrail askerlerinin kocasına ve köylülere evlerini boşaltması için yaptığı işkenceleri yazar Ümmü Câsîr’in hatıralarına yer vererek, yaşadığı acı verici durumu geri dönüş tekniğini kullanarak anlatır.

Kurgu ve Gerçeklik Arasında: İbrahim Nasrallah'ın Zilâlu'l-Mefâtîh Romanında Filistin Tarihinin İzleri

“Her şey gözlerimin önünde oldu. Sizi gördüğüm gibi onu gördüm. Batıdan geldiler. Köyü kuşattılar. Adamlar uzun gece boyunca savaştılar. Cephaneleri tükendi ama sopaya dönişen silahlarıyla savaşımaya devam ettiler. Onlar, Ebû Câsîr'i önlerine katmış götürürlerken gördüm. Ona evini soruyorlardı. Onlara evi söylemeyi reddetti. Onu durdurdular. Duvarın önüne koydular. Ve iddialaşmaya başladılar. Kurşun bu adamın bedeni gibi bir cesedi delip geçebilir mi? Biri ona ateş etti. O, yere düştü. Onu çevirdiler. Güldüler. Kurşun bedeninden çıkmamıştı. Bahsi kaybeden kişi arkasından bir tane daha kurşun sıktı ona. Silahı bedenine dayadıktan sonra onu çevirdiler. Kurşun göğsünden çıkmamıştı. Bir bombanın onu parçalayıp parçalayamayacağını düşünüyor musun? diye sordu biri. Onlardan biri el bombasının pimini çekti. Tam Ebû Câsîr'in altına koyacakken uzaklaştılar. Nerden geldiğini bilmediğim bir kurşun ateşlendi. Kurşun onları şaşırttı. Onlardan biri öldü. Ebû Câsîr'in yanına düştü (Nasrallah, 2019, ss. 94-95)

Yazar, Meryem'in yaşadıklarını Yahudi düşüncesi olan büyükleriniz ölecek, küçüklerinizde geleceği hatırlamayacak cümlesi üzerine bina eder. Filistinlilerin zihinlerinde Filistin'e dair herhangi bir iz taşımalarını istemezler. Bu durum, romanda İsrail askerleri tarafından da tekrar edilir. Meryem yaralı kocasını bulmak için on üç yaşındaki oğlu Sami ile işgal edilen köyde kalır. Diğer çocuklarını en büyük oğluna teslim ederek oradan uzaklaşmalarını ister. Daha sonra Yahudi askerleri Meryem'in oğlu Sami'yi ve babasını yakalayıp öldürürler. Onları öldürmeden önce Meryem'in babası kendisini öldürmelerini istedi. Komutan ona;

“Sen, sana bir kurşun atılmayı bile hak etmiyorsun dedi. Geri döndü ve uzun bir sessizlikten sonra ekledi. Veya bir kurşunu hak ediyorsun. Senin zihninde çok uzağa götürmene izin veremeyeceğim birçok hatıran var. Dedi ve bütün şarjörü üzerine boşalttı. Daha sonra elini Sami'ye uzattı. Ona saldırdım ama alnımın ortasından beni darp etti. Gözlerimi açmadan önce Sami yanımda ölmüştü. Komutan bana döndü: seni yaşaman ve acı çekmen için serbest bırakıyorum. Ve en önemlisi herkese babanı ve oğlunu öldürdüğümüz gibi öldüreceğimizi haber vermen için. Bir daha buraya geri dönmeyi düşünürseniz veya hatırlarsanız sizi öldüreceğiz' dedi.” (Nasrallah, 2019, s. 98)

Tehcir politikalarının bir sonucu da Filistin halkının eski yaşam alışkanlıklarını değiştirmek zorunda kalmasıdır. Yerleşik bir yaşam tarzı süren Filistin köylüleri bağ bahçe işleri ile uğraşmakta, hayvanlarını güderek, ticaret yaparak yaşamlarını sürdürmekteydiler. Tehcirden sonra Filistinliler günlük maişetlerini çok zorluklarla karşılaşıp kazanabilişlerdir. Bu durum, romanda Ebû Câsîr üzerinden sembolize edilir. Yahudiler onları köylerinden çıkarmadan önce toplumda ekonomik anlamda iyi bir yere sahip olan Ebû Câsîr, köyünden çıkarıldıktan sonra ekonomik çöküş yaşamıştır. Ebû Câsîr'in ekonomik durumuna “Ebû Câsîr fakir değildi. Sürgün edilmeden önce diğerleri ile karşılaştırıldığında iyi bir durumu vardı. İnekleri, zeytin bahçeleri, davarları, iyi bir gelir getiren ailesinden biriyle Yafa'da açtığı bir ticarethanesi dahi vardı.” (Nasrallah, 2019, ss. 50-51) şeklinde ifade edilir.

Savaşın getirdiği toplumsal sorunlar, romanda tarihî açıdan toplumun değişimine de dikkat çekilir. Kendi köylerinde toprakla, çiftçilikle, hayvancılıkla sükûnet içerisinde geçimlerini sağlayan Filistin köylüleri, köylerinden çıkarıldıktan sonra ekonomik değişimle birlikte mekânsal bir değişime de maruz kalmışlardı. Yerleşik hayat tarzında yaşayan Filistinliler, sürgünden sonra hayatlarında uzun yıllar var olacak çadırlar ve çadır kentler kavramı ile tanışmışlardı. Bu durum sürgün edildikleri ana kadar akıllarına gelmeyen bir kavramdı. (Nasrallah, 2019, s. 48) Yerleşik hayattan çadırlarda yaşamaya mecbur bırakılan Filistinliler bu durumu kabullenmekte oldukça zorlanacaklardır. Kendi köyüne yakın bir köye

sürgün edilen Meryem, her an köyünü görmek için çadırını köyü gören bir yerde kurdurmak ister. Kış, soğuk ve rüzgârın yönü çadırın o yönde kurulmasını zorlaştırsa da Meryem bu düşüncesinden vaz geçmez. “Meryem: çadırın kapısının batıya doğru olmasını istiyorum dedi. Bu vakitte bunun zor olduğuna onu ikna etmeye çalıştılar. Rüzgâr hala soğuk esiyordu ve Batı rüzgârları daha da şiddetlenecekti. Cümlesini tekrarlamayı reddederek köyümü gözümün önünden ayırmayacağım dedi” (Nasrallah, 2019, s. 50).

Kışın soğuğu, yazın sicağı sürgün edilen köylülerin çadırda kalmalarına imkân vermiyordu. Ebû Câsîr ve ailesi kendi vatanlarında ama başka bir köyde yabancılık hissi ile yaşıyorlardı. Yerleşik bir hayata geçmek köylerini unuttukları hissini derinleştiriyordu. Ancak sürgün zamanı uzadıkça uzadığı için yerleşik bir yaşama, insana yaraşır bir yaşam alanına sahip olmak kaçınılmaz bir durumdu. Câsîr’in bir eve geçme düşüncesi ilk olarak kendisini endişelendiriyordu. Ancak şartlar onların yeni yerleştikleri köylerinde sağlam yapılı bir binaya taşınmalarını zorunlu kılmıştır. Ancak, bu düşüncesine karısı Meryem karşı çıkmıştır. Meryem’in yeni bir eve çıkma düşüncesine karşı çıkmasından kısa bir süre sonra yaşadıkları çadır rüzgârla birlikte uçup gider. “O gece uyudular. Gecenin yarısında ıslanmış bir şekilde uyandılar. Rüzgâr örtülerini üzerlerinden söküp atmıştı. İbrikleri, tencereler, küçük dolarları, ellerinde ne varsa ortalığa saçılmıştı. Öyle ki sele dönüşen rüzgârın önünde ayakkabıları bile sürüklenmişti” (Nasrallah, 2019, s. 63). Yaşanan bu durum çadırın uçup gitmesi yeni bir yere taşınmayı zorunlu kılmıştır. Ancak nereye giderlerse, nerede yaşarlarsa yaşasınlar, Meryem ve ailesi için önemli olan sürgün edildikleri köyün yakınında olmaktır.

Sürgün, Filistinlilere yeni mekânlarda zor koşullar altında yaşamayı öğretmiştir. Ancak uzakta olmak vatana olan özlemi hiçbir zaman unutturamamıştır.

Deyr Yasin Katliamı’nın Meryem Üzerindeki Etkisi

Deyr Yasin Katliamı, halkın üzerinde yarattığı korku ve endişe sebebiyle Filistin tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. 1948 İsrail’in hemen öncesine denk gelen bu katliamda Deyr Yasin Köyü haritadan silinmiştir. Katliam, 9 Nisan gecesi Irgun ve Stern çetelerinin Kudüs yakınlarındaki Deyr Yasin Köyü’ne saldırması ile gerçekleşmiştir. Saldırıda hazırlıksız yakalanan Deyr Yasin Katliamı’nda köylülerden çocuk, kadın, yaşlı, hamile demeden 250 kişi şehit edilmiştir (Armaoğlu, 2017, s. 97). Bu katliam halkın üzerinde büyük bir korku yaratmıştır. Daha sonra gerçekleşen katliamlarda ve İsrail saldırılarında Deyr Yasin’de yaşanan olaylar hep akıllarda kalmıştır. Nasrallah da bu katliama atıf yaparak köylerinden çıkarılan Meryem ve kocası arasında geçen konuşmada bu katliamın halk üzerinde yarattığı korkuya değinir. Ebu Casir Köyü içerisinde zengin biriydi. Köyden çıkarken yanlarına alacakları parayı Ebu Casir Meryem’e vermek ister:

“Meryem birikimlerini taşımak istemedi. Kocasının zorlaması üzerine iki yüz cüneyhi belindeki kuşağın içerisinde taşımaya razı oldu. Kocası: Biliyor musun Meryem biz ayrılabiliriz. Birimizin başına kötü bir şeyler gelebilir. Bu parayı bütün kadınların yaptığı gibi belindeki kuşağın içerisinde gizle. Yolda Yahudilerle karşılaşsak orası yani belindeki kuşak en emniyetli yerdir” dedi.

Kurgu ve Gerçeklik Arasında: İbrahim Nasrallah'ın Zilâlu'l-Mefâtîh Romanında Filistin Tarihinin İzleri

-Yahudiler, Deyr Yasin'de hamile kadınların karınlarını deşip karınlarındaki ceninleri çıkarmamışlar mıydı? Bir kuruş aramak için hepimizin karnını yaracaklar. Paranın geri kalanını sen taşı. dedi Meryem.” (Nasrallah, 2019, s. 51)

Deyr Yasin Katliamı'nı hatırlatmak isteyen yazar, bu durumu her fırsatta romanlarında işlemeye özen gösterir. O dönemi ele alan tarih kitapları incelendiğinde Meryem'in vurguladığı gibi hamile kadınların karınları yarıp ceninlerinin öldürüldüğü, yerel halka birçok işkencenin yapıldığı, aslında verilen ölü sayısının gerçeği yansıtmadığı, tarih kitaplarında yazılanlardan daha fazla olduğu ve bu katliamdan sonra binlerce Filistinlinin evlerini köylerini terk etmek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır (Baumann, 2024, s. 87).

1967 Arap İsrail Savaşı

1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluşu ilan edildikten sonra Ortadoğu'da özellikle Filistin'de siyasî, ekonomik ve sosyal istikrar sağlanamamıştır. Arap devletleri İsrail Devleti'nin kurulmasının ardından onun siyasî kazanımlarına karşı çıkmak için Filistinlilerin arkasında durmuştur. İsrail, yayılmacı bir politika izlemiş bu durum ona komşu olan diğer Arap devletlerini rahatsız etmiştir. İsrail, komşu olduğu Suriye, Ürdün ve Mısır ile iyi ilişkiler geliştirmemiş aksine kendi varlığını sağlamlaştırmak için komşularının var olan kaynaklarını gasp etmeye çalışmıştır. 1967 Savaşı'na yol açan unsurlar arasında İsrail'in Suriye ve Ürdün ile yaşadığı su krizi meselesi öne çıkmıştır. İsrail, Suriye'nin su kaynaklarının yönünü değiştirerek savaşa zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte, Filistin gerillalarının Suriye topraklarında konuşlandırılması başka bir sorun oluşturmıştır. Suriye üzerinden Filistinliler İsrail'e saldırı düzenlemiştir.

Mısır tarafında savaşa giden yol Mısır'ın Sina Yarımadası'nda bulunan ordularının sınırı aşması ve İsrail egemenliğini tehdit etmesidir. Mısır, Sina Yarımadası'na çıkarma yapma sebebi, Suriye'nin yardım istemesi ve ülkesine yönelik baskıyı azaltmaktır. Su sorunu üzerine tırmanan çekişme Mısır, Ürdün ve Suriye ittifakı ile İsrail Devleti'ne karşı savaş açıldı (Pappe, 2007, ss. 260-261). Ancak savaş İsrail hava kuvvetlerinin yaptığı ani baskınla Arap ittifakının altı gün içerisinde yenilmesi ile son buldu. İsrail için çok kolay kazanılan bu savaşta Arap devletlerinden Gazze Şeridi, Golan Tepeleri ve Sina Yarımadası'nı kontrolüne alarak (Pappe, 2007, s. 263) İsrail topraklarını daha da genişletmiştir. Romanda savaşın bu kadar kolay kaybedilmesi ve askerlerin ilerleyişi roman anlatıcısı tarafından şöyle yorumlanmıştır:

“İsrailli bütün subaylar ve askerler komutanlarının verdiği emirleri yerine getirmek için Batı Şeria bölgesinde ilerliyorlardı. Nâhûm da onlardan farklı değildi. Gerçekte Haziran Savaşı birkaç yerde yaşanan çatışma dışında bir savaş gibi değildi. Batı Şeria topraklarında ilerleyen İsrailli subaylar ve askerlerin düşüncesi ilerleyişin son derece tereyağından kıl çeker gibi kolay bir şekilde olduğuydu” (Nasrallah, 2019, s. 77).

1987 Taşlı İntifada'nın Başlaması

İbrahim Nasrallah, *Zilâlu'l-Mefâtîh* romanında serinin diğer romanlarında olduğu gibi tarihe ve tarihî olaylara sadık kalır. Ancak, roman hakkında görüşlerine yer verdiğimizde görüldüğü üzere o tarihi salt siyasî bir tarih olarak algılamadığı için romanın ve edebiyatın unsurlarını da etkileyici bir biçimde

kurgular. Romanda belgesel veya tarihî gerçeklerin yer alması ile birlikte kurgusal unsurlar da geniş yer tutar. Filistinliler 1948 yılı öncesinde Yahudiler tarafından birçok şiddete maruz kalmışlardır. O tarihte ve sonrasındaki dönemlerde evlerinden zorla çıkarılmışlar, sürgün edilmiş ve soykırıma maruz kalmışlardır. 1967 yılı Altı Gün Savaşları'nda yenilgiye uğrayan Arap devletleri adeta Filistin'i yalnızlığına itmiştir. Aradan geçen süre içerisinde Filistin topraklarında yerleşim yerleri hızla genişlemiş, haksız ve keyfi bir şekilde sokağa çıkma yasakları uygulamış, yine haksızca tutuklamalar, hapisler, işkenceler yapmıştır. Bu durum halkın büyük tepkisine sebep olsa da gerekli adımları atmak için Gazze Şeridi'ndeki Cebeliye Kampı'nda İsraili bir kamyon şoförünün dört Filistinlinin ölümüne sebep olması fitilini ateşleyen kıvılcım oldu. Plansız başlayan bu ayaklanma hem kent hem de köy ayaklanması olarak büyük halk kitlelerinin katıldığı bir ayaklanma olmuştur (Shlaim, 2024, ss. 595-597).

Romanın sonunda bu ayaklanma Meryem'in evinin gölgelerini yıkmaya gelen Nâhûm'un üzerine atılan taşlarla tasvir edilir. Romanın "Taş Fırtınası" başlıklı son bölümünde olaylar,

"Nâhûm olduğu yerden uzaklaşarak deli gibi askeri arabayı sürüyordu. Alışılmamış bir şekilde caddenin iki tarafından taşlar düşüyordu. Nâhûm'un yanında oturan asker silahını doğrulttu ve caddenin sağ tarafındaki zeytin ağaçlarına, koyu yeşillikler ve alçak bulutlar arasında gizlenen taşların kaynağına doğru ateş etmeye başladı. Geri döndü ve yeniden silahını doldurdu. İkinci kez silahını yöneltmeden önce araba daha önce bilmedikleri en kötü bir taş fırtınasına maruz kaldı." (Nasrallah, 2019, s. 138)

diye tasvir edilir. Bu olayla 1987 Taşlı İntifada köylerde de başlamış olur.

Romanın Ana Kahramanlarının İsimlendirilmesinde Dinî Temsiller

İsim koyma ilk insandan itibaren insanın kendisini, çevresini, etkileşim alanını nitelemek için yaptığı bir faaliyettir. Bu, ilk insan Âdem'den itibaren çevreyi tanımak ve tanımlamak için girişilen bir durumdur. İnsan bir şeyi isimlendirirken isimlendireceği şeyin birçok özelliğine işaret eden isimlendirme yapar.

İsimlendirmelerde kişi adları önemli bir yere sahiptir. Yeni doğan bir çocuğa isim verilmesi, kültürden kültüre, toplumdan topluma değişkenlik gösteren unsurlardır. Kişi adları, bir milletin kültürü, inanç sistemini oluşturan dinî mensubiyeti, tarihi ve eğilimleri hakkında bilgi verebilirler. Bu açıdan bakıldığında, romanlarda yazarlar da kişilerini isimlendirirken verdikleri isimlerin çağrışımları ile roman kahramanının davranışları, yaşam tarzı, hayata bakış açısı hakkında ipuçları verebilir.

Nasrallah, incelenen romanında iki ana kahraman vardır ve tüm olaylar bu iki kahramanın etrafında gerçekleşir. Nâhûm ve Meryem isimli bu iki kahramanın en önemli özelliği isimlerinin tarihî ve dinî özellik taşımalarıdır. Romanın ilk satırlarından itibaren bu iki kahramanın karşılaşması Yahudiler için önem arz eden Nâhûm Peygamber ile Hristiyanlık ve Müslümanlarca kutsal sayılan Hz. Meryem'in karşılaşması gibidir. Nâhûm, Yahudilerin kutsal kitabı eski ahidin Tanah Kitabı'nda adı peygamber olarak adı geçen küçük peygamberlerdendir. Nâhûm Kitabı, Kutsal Kitap'ta Mika Kitabı ile Habbukak Kitabı arasındadır. Nâhûm Kitabı'nda bu peygamber hakkında çok fazla bilgi verilmemiştir. Ancak, Nâhûm peygamber İsraililer'in en büyük düşmanı Asur'un düşeceğini önceden haber veren bir kitaptır. Kitap ana hatları ile Ninova'nın Tanrı tarafından yargılanması ve Ninova'nın düşüşünü anlatır. Nâhûm

peygamber Yahudilerin çektiği sıkıntılarda onları kurtaran peygamber olarak anılır (*Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, 2016, s. 977).

Nasrallah, romanında küçük peygamberin ismini vermesi manidardır. O, daha on yedi yaşındayken Yahudi örgütüne katılmıştır. Ancak, Meryem ile karşılaşmasından sonra söylediği yalan üzerine askeri rütbesi artmaya başlamış, ilerleyen yaşlarında Filistin halkına yaptığı işkence ile Filistin'de yerleşimcilere mekân açmaya çalışmıştır. Filistin'de devlet kurma çabalarında Filistin halkını zorla göç etmeye maruz bırakan kişidir. Ancak, Nâhûm karakteri ile Nasrallah, kutsal kitapta yazıldığı gibi bir sonucun olamayacağı üzerinde durur. Nâhûm karakteri Filistinlilerin köylerini havaya uçuran, onlarla mücadele eden, onlara her türlü işkenceyi yapan biri olsa da istediği sonucu elde edemeyecektir. Yani kutsal kitapta olduğu gibi Ninova onun sayesinde yerle bir olamayacaktır. Karşısında güçlü, iffetli, kendisini vatanına, toprağına, evine adanmış bir Meryem ve Meryem ile birlikte halkını vatanını savunan genç, yaşlı, çocuk kadın birçok Filistinli vardır.

Meryem karakterinin ismi, Hz. Meryem'den esinlenilerek verilmiştir. Meryem'in yaşlılığında bir nebiye gibi olması (Nasrallah, 2019, s. 132) onun Hz. Meryem'e benzetilmesine neden olmuştur. Hz. Meryem hem Hristiyanlık'ta hem de İslamiyet'te iffetin, sadakatin, namusun simgesidir. İki dinde de çok önemli bir yere sahiptir. Bu isimden telmihle roman kahramanı Meryem de mücadelecî, yardım sever, her ne şartta ve her ne olursa olsun inancından ve değerlerinden ödün vermeyen vatan delisi bir karakterdir. Meryem, Nâhûm'un fizikî olarak yıktığı bütün yapılarını hayalinde canlandırarak köyünü yeniden diriltiren kadındır. Yazar, Meryem üzerinden, fizikî olarak yok olsa da vatani ayağı kaldıracak olanın hafıza ve hatıralar olduğu mesajını verir.

Sonuç

İbrahim Nasrallah'ın *Zilâlu'l-Mefâtîh* başlıklı romanı, tarihî roman çerçevesinde değerlendirildiğinde roman, sadece geçmişte Filistin tarihi açısından önemli sayılan olayların bir yansımasını ele almamış, tarihî olayların bireyler ve toplumlar üzerindeki etkisini, zihinlerde oluşan travmatik etkilerini ve bu etkilerin gelecek nesillere aktarımını da ele almıştır. Yazar, bu kısa romanında Filistin tarihinin önemli kırılma noktaları kabul edilen 1948 Nekbe, 1967 Altı Gün Savaşları ve 1987 Taşlı İntifada'nın başlangıcını kronolojik olarak ele alır. Romanda sadece kuru bir tarih bilgisi verilmez. Tarihin insana dönük yönünü kahramanların bireysel yaşamlarını merkeze alarak anlatan yazar, okurlarına hem tarihî bir bilgiyi tarih kitaplarından izlenebilecek şekilde verirken hem de kurgusal karakterlerin temsiliyeti ile onların psikolojik değişimini göz önüne alan bir anlatı sunar.

Nasrallah, diğer tarihî romanlarında olduğu gibi, kuru bir tarih anlatıcılığından kaçınarak geleneksel tarih anlatıcılığından farklı bir üslup geliştirir. Romanın ana karakteri olan Meryem (Ümmü Câsir) karakteri ile Filistin halkının kolektif bilinci, acıları, direniş mücadelesi canlı tutularak Filistin halkının bir sembolü olarak yapılandırılmıştır. Meryem ile Nâhûm'un çok önemli sayılan üç farklı tarihî dönemde karşılaşması, onun bireysel ve tesadüfî karşılaşmaları olarak görülmemeli aksine bu karşılaşmalar Meryem üzerinden temsiliyet ile Filistin halkının İsrail işgaline direnişinin, mücadelesinin ve hafızayı yaşanan olaylar karşısında canlı tutmanın bir yansıması olarak görülebilir. Meryem'in

köyündeyken ve köyünden çıkarıldıktan sonra uzun süre içerisinde yaşadığı ruhsal ve fizikî değişimler, çevresi ile kurduğu bağ ve onu hayata bağlayan, hiçbir şekilde kendisinden uzaklaştırmayıp boynuna astığı anahtar, sadece kişisel bir nesneyi değil, vatanından sürgün edilen, vatanını kaybeden bir halkın geçmişine, hatıralarına, evine, bağ bahçesine vatanına geri dönme umudunu ve gelecek nesillere aktarılacak hafızayı temsil eder.

İncelenen roman, tarihî olaylara bağlı kalmakla birlikte, kurgu ile gerçek arasındaki ilişkiyi son derece iyi bir şekilde kurgular. Nâhum karakteri üzerinden, yüzyılı aşkın süredir Yahudi Siyonist ideolojisinin Filistin halkı üzerinde uyguladığı sistematik tehcir ve asimilasyon politikalarının yansımaları okunabilir.

Filistin’de İsrail’in kuruluşuna giden yolda bir dönüm noktası sayılan Deyr Yasin Katliamı, Nekbe ve Nekse gibi tarihî referanslar, romanın tarihe bağlılığını göstermektedir. Tarihî referanslarla birlikte yazar, tarihî gerçeklikleri anlatırken karakterlerin duygusal ve insanî yönlerini ön plana almaktadır. Bu açıdan bakıldığında savaş, sadece fizikî mekânları tahrip etmez kişilerin psikolojik dünyalarını da mahveder.

Nasrallah’ın düşüncesinde edebiyatın, özellikle tarihî romanın kuru bilgilerle donatılmış tarihe alternatif bir söz söyleme aracı olduğu belirlenir. Yazar, tarihî romanlarını sadece geçmişe bakıp yakınmak için kaleme almaz, tarihten ders çıkarılarak bugünü anlama ve yarını tahayyül etmek için kurgular. Bu doğrultuda *Zilâlu’l-Mefâtih* romanı, Filistin halkının zihinlerindeki hatıraların korunması, kimlik kaybının önlenmesi ve bunun için mücadele edilmesi ve gelecek nesillere bu hafızanın taşınması için önemli bir bellek oluşumu olarak görülebilir. Romanda sadece tarih aktarımı yapılmaz, bununla birlikte halkın kültürel, sosyal, ekonomik varoluşunun edebî temsilleri de sunulur.

Kaynakça

- Argunşah, H. (2016). *Tarih ve Roman*. Kesit Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2017). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)* (4. Baskı). Kronik Kitap.
- Atalay, İ. (2016). Yapıt Çözümlemesinde Toplumeleştir, Yazın Toplumbilimi Yöntemleri ve Lucien Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcılığı. *Humanitas*, 4(8), 387-412.
- Baumann, M. S. (2024). *Kısa İsrail-Filistin Tarihi* (A. Önal, Çev.; 1. Baskı). Say Yayınları.
- Ercilasun, B. (2006). *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi* (1. Baskı). Dergâh Yayınları.
- Hawthorn Jeremy. (2014). *Roman Analizi* (U. Köse, Ö. Gümüş, & Ö. Bayrak, Çev.; 1. Baskı). Kesit Yayınları.
- Hirst, D. (2015). *Silah ve Zeytin Dalı Ortadoğu'da Şiddetin Kökenleri* (T. Demirtaş, Çev.; 1. Baskı). Matbuat Yayın Grubu.
- İbrahim Nasrallah Li: "İttihâd es-Sekâfî: Er-Rivâyetu 't-Târîhiyye Evse ' min et-Târîh. (2019, Eylül 8). <https://www.aletihad.ae/article/46252/2019/>
- Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil). (2016). Kitabı Mukaddes Şirketi Yeni Yaşam Yayınları.
- Lukacs, G. (2008). *Tarihsel Roman* (İ. Doğan, Çev.; 1. Baskı). Epos.
- Lukas, G. (2014). *Roman Kuramı* (C. Soydemir, Çev.; 4. Basım). Metis Yayınları.
- Muhammed Hasan S. (2022). *Sülâsiyyetu 'l Ecrâs li İbrâhîm Nasrallah Zilâlu 'l-Mefâtîh, Sîretu 'Ayn, Debbâbetun Tahte Şecereti 'idi 'l-Milâd: Dırâsetu Tahlîliyye Nakdiyye* [Yüksek Lisans Tezi]. Cami 'atu Necâh el-Vataniyye.
- Nasrallah, İ. (2019). *Zilâlu 'l-Mefâtîh* (1. Baskı). ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşîrûn.
- Öğün, S. S. (2000). *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik* (1. Baskı). Alfa Yayınları.
- Özkaya, Y. (2006). Mütessellim. İçinde *DİA: C. 32. Cilt* (ss. 203-204). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pappe, I. (2007). *Modern Filistin Tarihi* (1. Baskı). Phoenix Yayınları.

- Sarıkoca, E. (2016). *Tarihi Güncellemek Edebiyat Sosyolojisi Açısından Roman* (1. Baskı). Fenomen Yayıncılık.
- Shlaim, A. (2024). *Demir Duvar İsrail ve Arap Dünyası* (T. Demirci, Çev.; 3. Baskı). Küre Yayınları.
- Ya'kûb, E. (2017, Şubat 25). el-Mukabile: İbrahim Nasrallah.
<https://rommanmag.com/view/posts/postDetails?id=2702>.
<https://rommanmag.com/view/posts/postDetails?id=2702>
- Yavuzer, M. Ş., & Yılmaz, N. (Ed.). (2022). *Romanın Kurgusu Kurgunun Romanı* (1. Baskı). Grafiker Yayınları.